Havária/vészhelyzeti protokoll

A havária természeti csapás vagy emberi tevékenység során előállt vészhelyzet, olyan esemény, amelynek időzítése váratlan, és amelynek a következményei súlyosan romboló hatásúak. A muzeális intézményeknek mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy felkészüljenek egy esetleges katasztrófára. E cél elérését, azaz katasztrófa esetén a károk minimalizálása érdekében egy vészhelyzeti protokoll kidolgozása nagymértékben elősegíti.
A jól összeállított vészhelyzeti protokoll alapja az esetlegesen fenyegető főbb veszélyek alapos felmérése, és annak megbecsülése, hogy ezek milyen valószínűséggel következhetnek be, valamint útmutatást ad a káreseményekmegelőzése érdekében a felkészülési és helyreállítási szakaszokra.

Valamennyi terv alapvetően azonos az alapszerkezetében, és csak a részletezettségükben és kialakításukban tér el egymástól. A különbségek gyakran az adott intézmény méretével, elhelyezkedésével, épületével és gyűjteményi szerkezetével, valamint a személyzeti feltételekkel magyarázhatók.

A vészhelyzeti protokoll a következő lépésekből áll:

1. külső és belső kockázati tényezők súlyozott felmérése és értékelése
2. gyűjtemények védelmét meghatározó célok, prioritások, felállítása
3. épületszerkezettel, elektromos és gépészeti berendezésekkel kapcsolatos, a kockázat csökkentése érdekében végrehajtandó intézkedések listája
4. vészhelyzeti cselekvési terv — a kockázat csökkentése vagy - katasztrófa esetén - a károk mérséklése érdekében szervezeti és felelős személyekre lebontott intézkedések sorozata
5. gyűjteményi - és biztonsági személyzet megfelelő elméleti és gyakorlati képzése.

A vészhelyzeti protokollban mindenképpen rögzíteni kell:

- káresemények típusa szerint azok bekövetkezési valószínűségét
- káresemények megelőzéséhez szükséges intézkedéseket
- káresemény bekövetkeztekor vagy lefolyása alatt követendő lépeseket
- a személyi felelősséget, a kötelezően elvégzendő munkafolyamatok helyes sorrendjét, prioritását, a terv végrehajtásának különböző fázisaiban
- a biztonságos átmeneti tároló helyiségek pozícióit
- a védő- mentőfelszerelés és szállítóeszközök listáját és elhelyezkedését
- a menekítési terv végrehajtásáért felelős személyek adatait és riadóláncot.
- a közművek fő elzáróinak/kapcsolóinak elhelyezkedését egy alaprajzon.

Mindig első az emberi élet védelme, majd a kárelhárítás és az érintett terület helyreállítása.

<table>
<tr>
<td><u>VÉSZHELYZET ELŐTT</u>
<u>FELKÉSZÜLÉSI SZAKASZ</u>

Kockázat felmérés: veszélyek azonosítása

Vészhelyzeti cselekvési terv kidolgozása és a felkészülésre vonatkozó feladatok végrehajtása a veszélyek és sebezhetőségek mérséklésére

Vészhelyzeti reagálási lépések meghatározása
Vészhelyzeti csapat összeállítása, szimulációs gyakorlatok
Vészhelyzeti irányító rendszer felállítása
Hozzáférési és kulcsfelvételi rendelkezések, eljárások kidolgozása
Biztonságos állandó vagy átmeneti elhelyezés kijelölése
Vészhelyzeti kapcsolattartási információs rendszer felállítása, elérhetőségek
Szállítók és segítségnyújtó szervezetek elérhetőségei
Vészhelyzeti készletek és felszerelések beszerzése
Elsőbbséget élvező állomány áthelyezési, mentési terve
Mentési eljárások kidolgozása
Ábrák (menekülési, menekítési útvonalak) és alaprajzok előkészítése
Elsőbbséget élvező objektumok áthelyezéséhez szükséges csomagoló, szállító eszközök beszerzése, készenlétbe helyezése</td>
<td><u>VÉSZHELYZET ALATT</u>
A vészhelyzeti munkacsoport értesítése
A mentőszolgálat és katasztrófavédelem riasztása
A vészhelyzeti cselekvési terv eljárásainak követése:
Menekülés (munkatársak) a kijelölt gyülekezési helyre vagy menedékhelyre

Vészhelyzeti reagálási és mentési lépések követése a vészhelyzeti típusok szerint

<u>VÉSZHELYZET UTÁN</u>
<u>HELYREÁLLÍTÁSI SZAKASZ</u>

A műtárgyak, dokumentumok áthelyezése és gondoskodás a szakszerű tárgykezelésről

A vészhelyzet után a cselekvési terv aktualizálása, intézkedési terv kiegészítése és a korrekciós intézkedések végrehajtása</td>
</tr>
</table>

A vészhelyzeti protokollt mindig az adott kulturális intézmény speciális körülményeihez, az intézmény rendelkezésére álló erőforrások nagyságához kell igazítani, amit az érvényben lévő jogszabályoknak megfelelően rendszeresen aktualizálni kell. Szükséges a vészhelyzeti protokollban rögzített összes tényezőben történt változások rendszeres felülvizsgálata, pl. az épületben, a műtárgyak, dokumentumok tárolási helyében, állapotában, ill. az állomány darabszámában történt változások, valamint az értesítendő személyek és intézmények jegyzékének aktualizálása.

A vészhelyzeti protokoll célja az előre nem látható környezeti katasztrófákra és az intézményen belül kialakult vészhelyzetekre (pl. tűzesetre, csőtörésre, beázásra) való reagálás átgondolt ismertetése. A katasztrófák bekövetkezésének esélyét a vészhelyzetekre való megfelelő felkészülés csökkentheti, ha viszont a vészhelyzet mégis bekövetkezik, csökkentheti a kártétel nagyságát. A protokoll az intézmény minden gyűjteményének mentési tervét ismerteti. Ha az intézmény több helyszínen működik, minden épületre, telephelyre külön tervet kell készíteni. A kockázatbecslésben fontos szerepet játszik, ha a korábban bekövetkezett káreseményekről, műszaki hibákról rendelkezésre állnak írásos dokumentumok. A személyzet minden tagjának ismernie szükséges a vészhelyzeti protokollt, a mentési folyamatot pedig gyakorolni kell, hogy káresemény bekövetkeztekor gyors, hatékony és szakszerű legyen a mentés és a kárt okozó esemény elhárítása.

A hatékony vészhelyzeti protokoll elkészítéséhez az intézménynek szüksége van:

- a törvényi, jogszabályi háttér valamint az állományvédelmi ajánlás ismeretére, és folyamatos követésére
- az esetlegesen fenyegető főbb veszélyek alapos felmérésére, és annak megbecsülésére, hogy ezek milyen valószínűséggel következhetnek be
- a katasztrófa kezeléséhez szükséges azon források és eljárások valós ismerete, amelyek rendelkezésre állnak az intézményen belül, és annak felmérésére is, hogy ezeket mennyire lehet bővíteni és fejleszteni az intézmény költségvetésének és személyi struktúrájának keretein belül
- megállapodás katasztrófa esetén külső szolgáltatókkal (szállítás, műtárgykörnyezet szabályozó berendezések bérlése, biztosítás stb.) azonnali segítségnyújtás érdekében
- elkötelezettségre a terv folyamatos fejlesztésére és az abban megfogalmazott ajánlások megvalósítására
- kommunikációra a levéltári, könyvtári és múzeumi területen dolgozó szakemberek között, tanuljanak egymás káreseteiből, problémáiból és azok megoldásainak elemzésével segítsenek egymásnak gyűjteményeik megóvása érdekében
- az intézményi biztonsági szolgálat és az intézmény összes munkatársának együttműködésére.

A megelőző intézkedések közé sorolható az épület szakszerű működtetése és rendszeres karbantartása, a mentéshez szükséges eszközök és anyagok beszerzése, a munkatársak képzése, a mentési feladatok gyakoroltatása. Olyan tároló helyiségek kialakítása, ahol a mentéshez szükséges alapvető anyagok és eszközök gyorsan elérhetőek mindenki számára.
A tényleges katasztrófák körülményei eltérőek lehetnek a vészhelyzeti protokollban megfogalmazott káresemények lefolyásától, ami befolyásolja az intézmények vészhelyzeti protokolljának végrehajthatóságát. Az esemény bekövetkezése után minden intézménynek felül kell vizsgálnia a katasztrófa elhárítási, és a katasztrófa utáni helyreállításra készült intézkedési tervét.

KOCKÁZATELEMZÉS

Definíció: A kockázatok beazonosítása és valószínűségének mértéke, következményeinek elemzése.
Az előrelátás és gondos tervezés megakadályozhatja, hogy egy vészhelyzet katasztrófává váljon, minimálisra csökkentheti az emberek testi épségének sérülését és a kulturális intézményekben őrzött állami vagyon, a gyűjtemények károsodását.
A dokumentum elkészítésénél az összes kockázat elemzésére szükség van.
Minden intézkedésnek a kulturális intézményt érintő kockázatok alapos elemzésén kell alapulnia. Ennek az elemzésnek nemcsak a „hagyományos” kockázatokra kell kiterjednie, mint például a lopás, a rongálás és a tűz, hanem az intézmények „külső környezete” által okozott kockázatokra is, azaz az árvizekre, szélsőséges időjárási helyzetekre, a vegyianyagszennyezésre, a biológiai veszélyre, háborúra és a terrorizmusra.
A kockázatértékelés azonosítja a gyűjteményeket befogadó épületekben és terekben a káresemények lehetséges módjait, a vészhelyzet súlyosságát, az előfordulás valószínűségét és a veszélyeknek való kitettség mértékét. A statisztikai adatok alapján a kulturális intézmények két leggyakoribb kockázata a tűz és a víz által okozott károk.

A kockázatértékelés a következőket tartalmazza:

- A veszélyek és sebezhetőségek azonosítása a következők alapján:
  - természeti tényezők (földrengés, szélsőséges időjárás)
  - geológiai, földrajzi és éghajlati tényezők (pl. ártéri területen épült intézmény)
  - emberi tényezők (építkezés, tűz használata munkavégzéshez, ki nem javított hiányosságok)
  - helyi és régiós vészhelyzeti események gyakorisága.

- Annak azonosítása, hogy az egyes épületek mekkora valószínűséggel szenvednek kárt egy vészhelyzet során és azt követően a következők miatt:
    - az épületszerkezet és burkolati elemek jellege és/vagy állapota (nem megfelelő alapozás, instabil burkolati elemek, szivárgás vagy repedések)
    - az épületburkolat, a nyílászárók és a közművek karbantartásának gyakorisága
    - automatikus füstérzékelő és riasztórendszerek, valamint automatikus vízköddel oltó, és/vagy oxigén kiszorítással működő tűzoltó rendszerek megléte vagy hiánya.

- A gyűjtemény valószínűsíthető veszélyeztetettségének értékelése a következők szerint:
    - a műtárgyak, dokumentumok tárolási vagy kiállítási módja
    - könnyű-e áthelyezni az objektumokat egy kijelölt biztonságos, védett helyre
    - a tárgyalkotó anyagok összetétele és állapota
    - a tárolóbútorok, polcok, állványok és szekrények állapota és anyaga
    - az épület és a berendezések karbantartottsága.

- A vészhelyzeti eseményekből származó lehetséges károsodások felmérése, amelyek később nagyobb károkhoz vezethetnek.

A felsorolt kockázatértékelési szempontok vizsgálata elengedhetetlen a veszélyek és várható károk azonosításához, amelyeket be kell illeszteni az intézményi vészhelyzeti protokoll cselekvési tervébe. Fontos feladat a gyűjtemény és a gyűjteményeknek otthont adó összes épület, épületszerkezeti elem és tér minősítése, kockázatértékelése, beleértve a tároló-, kiállító- (szabadtéri is) és munkatereket. Ha a vizsgált helyszínek eltérő adottságokkal rendelkeznek, akkor a vészhelyzeti protokoll szempontjából meg kell határozni és dokumentálni kell, hogy melyek azok, amelyek nagyobb mértékben veszélyeztetettek, mint mások.

Annak érdekében, hogy valóban objektív kockázatfelmerés készülhessen a saját intézményi munkatársakon (mérnöki, múzeumi tűzvédelmi, építészeti, gyűjteménykezelési és egyéb területeken dolgozó szakértőkből álló vészhelyzeti csoport tagjai) kívül fel kell kérni egy katasztrófavédelmi, tűzoltó, vagy rendőrségi szakembert is az intézmény vészhelyzeti kockázatértékelésének véleményezéséhez. Az ilyen módon elkészült dokumentumot évente érdemes felülvizsgálni, ötévente pedig frissíteni.

A kockázatértékelés elkészítéséhez segítséget nyújtó ellenőrző listáknak, felmérőlapoknak az alábbi területeket kell érinteniük:

- a múzeumi gyűjtemények megőrzésére és védelmére vonatkozó ellenőrző lista, önértékelés, amelyet évente javasolt kitölteni
- a műtárgyak muzeológiai értéke szerinti kategorizálása, a menekítési sorrend meghatározása
- a gyűjtemények elhelyezésére szolgáló építmények fizikai, biztonsági értékelése, amelyet három-öt évente javasolt elvégezni, az egyes szerkezetek létesítménybiztonsági szintjétől függően
- biztonságot veszélyeztető tényezők és sebezhetőségek azonosítása, a korrekciós intézkedések, valamint az egyes gyűjtemények veszélyeztetettségének meghatározása.

A vészhelyzeti protokoll kidolgozása és megvalósítása érdekében nélkülözhetetlen az intézmény veszélyeztetettségi helyzetének, erősségeinek és gyengeségeinek, valamint a protokoll mozgásterét kijelölő lehetőségeknek és veszélyeknek a számbavétele (SWOT analízis). Általánosságban megállapítható, hogy az erősségek legtöbb esetben lehetőséget is jelentenek a további fejlesztés számára, míg a gyengeségek elhárítandó veszélyként is jelentkezhetnek. Az alábbi táblázat kitöltésével egymás mellé kerülnek azok az erősségek és lehetőségek, amelyek egymást is erősítve teszik lehetővé

a fejlesztést, ill. azok a gyengeségek és veszélyek, amelyek egymást erősítő negatív hatása különösen fontos.
Annak meghatározása, hogy mi minősül erősségnek vagy gyengeségnek, ill. lehetőségnek vagy veszélynek, természetesen függ az értékelés viszonyítási pontjaitól. A helyzet értékelésében a kulturális intézmények műtárgyállományának hosszú távú megőrzéséhez szükséges optimális környezeti értékeket és humán cselekvési sorozatot tekintjük viszonyítási alapnak.

ERŐSSÉGEK	LEHETŐSÉGEK

GYENGESÉGEK	VESZÉLYEK

Fontos figyelni arra, hogy a kockázatértékelés elkészítése nem egyszeri feladat. A körülmények idővel változnak/változhatnak, és szükséges lesz ezeket újra értékelni. Indokolt a kockázatértékelés évente legalább egyszeri felülvizsgálata, a változások követése, valamint új ismeretek birtokában egy adott fejlesztés következtében fellépő kockázatok beépítése miatt.

VÉSZHELYZETI TÍPUSOK

A jelen ajánlás a következő vészhelyzeti típusokra való felkészülésben segíti a közgyűjteményeket: épület, illetve épületszerkezeti hiányosságból eredő veszélyhelyzet, vandalizmus, lopás, tűz- és vízkár, vegyianyagszennyezés, terrorizmus, biológiai veszély és háború.

A fent felsorolt vészhelyzeti típusok esetében javasolt a kockázatok beazonosítása és a kockázatok valószínűségének és következményeinek elemzése, valamint az alábbi szempontok követése. A különböző jellegű katasztrófák (hatásai) gyakran együttesen jelentkeznek.
Amennyiben a vészhelyzet olyan típusú, hogy nem okoz közvetlen életveszélyt, akkor javasolt, a keletkező kár vagy folyamat rögzítése mobiltelefonnal.

Egy vészhelyzet általában akkor következik be, amikor a legkevésbé számítunk rá, ezért amennyire lehet, legyünk figyelmesek egymásra és a környezetünkre.

Vészhelyzet előtt – megelőzés:

- az intézmény vészhelyzeti készültségének rendszeres felülvizsgálata
- ellenőrzési lista készítése a megelőző intézkedések/tevékenységek sorozatáról, a beazonosított vészhelyzetek elkerülése érdekében
- a cselekvési terv aktualizálása
- az eltérő feladatköröknek megfelelően egyénre szabott vészhelyzeti utasítás készítése, rendszeres vészhelyzeti tréningek (elméleti vagy gyakorlati formában) tartása minden alkalmazott számára
- bekövetkezett káresemény esetén, annak típusától függően előírt intézkedések szigorú követése
- az intézmény épület és épületszerkezeti elemek műszaki állapotának folyamatos ellenőrzése, karbantartása
- az intézményen kívüli és belüli vészhelyzetre fenntartott szállítási és menekülési útvonalak akadálymentességének és tisztaságának biztosítása
- az intézményen belül az intézkedések több szakterület együttműködését igénylik (múzeum vezetés, biztonsági őrség, gyűjteményi osztályok, beszállítók stb.)
- a megfelelő szinten történő együttműködési megállapodás fenntartása a hatóságokkal, a vészhelyzeti terv megosztása véleményeztetésre a katasztrófavédelmi erőkkel (tűzoltóság, rendőrség) és a szakembereik által javasolt változtatások bevezetése
- biztosítási szerződés fenntartása (ha rendelkezésre áll - az intézmény házirendjének megfelelően)
- nyilvántartás készítése a gyűjteményi tárgyak evakuációjával összefüggő biztonsági, szállítási, vészhelyzeti eljárásról
- a műtárgyak fényképes nyilvántartási adatlapjairól másolatok készítése és azok különböző helyszíneken (minimum 3) történő tárolása
- lista készítése a menekítendő tárgyak biztonságos helyre történő szállításához szükséges eszközökről
- vészhelyzeti terv kidolgozása a műtárgyak evakuálásához, fontossági sorrend meghatározásával
- a tűzoltóság bevonása a műtárgyak evakuálásába, a menekítendő műtárgyak pontos helyének meghatározása és jelölése
- az ideiglenes tárolás megoldásához arra alkalmas raktárak megléte, vagy megállapodás más intézményekkel, magán vállalkozásokkal a tárolás megoldására — megfelelő épületfizikai állapot, víz-, lefolyó- és szennyvízcsövek nélküli hely, gyúlékony, robbanékony, oxigénnel-dúsított vagy korrozív anyagok nélküli hely, biológia fenyegetésektől mentes, stabil környezeti paraméterekkel rendelkező (18-24 °C hőmérséklet és 30-60% relatív páratartalom), kommunikációs eszközzel felszerelt fegyveres őrség.
- védőfelszerelés, műtárgycsomagolóanyag, és szállító gépjárművek biztosítására.

Vészhelyzet után:

- az érintett területek lezárása a hatóságokkal együttműködve (a helyszín biztosítása)
- az érintett területen a személyzet/alkalmazottak minden mozgásnak követése, ellenőrzése, dokumentálása
- a vészhelyzeti tárolóhelyek/raktárak biztonságának megteremtése
- a múzeumvezetés hivatalos közleménye a bekövetkezett eseményekről és károkról

ÉPÜLET- ILLETVE ÉPÜLETSZERKEZETI hiányosságból eredő veszélyhelyzet

Mivel az épület ad otthont egy múzeum gyűjteményeinek, ez az első és legerősebb védelmi vonal egy vészhelyzet vagy katasztrófa esetén.
Az épület jellegéből, adottságaiból eredő problémák, vagy ha egy épület nincs megfelelően karbantartva előidézhetik és ronthatják a védekezés esélyeit, például szélsőséges időjárási viszonyok esetén.

Lehetséges kockázatok

- az épület viharállósága: erős szél, szélvihar, tornádó, jégeső, különösen heves esőzések
- tetőszerkezet gyengesége
- nyílászárók nem megfelelősége
- a víz- és esővíz elvezető-rendszerek és tartályok vízállósága (rendszeresen tisztítva vannak-e, nincs bennük üledék, kapacitásuk megfelel az épület vízelvezetési igényeinek stb.)
- tető teherbírása (várható hó súlya, jegesedés, erős jégeső, jégverés, tornádó)
- a villámhárítók működőképessége
- az elektromos hálózat megfelelősége
- az intézmény áramellátása, áramellátó rendszerének megfelelősége (kizárólag a helyi közműszolgáltatóktól függ, vagy rendelkezésre áll vészgenerátor vagy más áramellátó rendszer)
- vészhelyzeti világítórendszer megfelelősége (fel van-e szerelve az egész épületben és rendszeresen ellenőrzik-e)
- rossz állapotban lévő víz- és gázvezeték
- hibásan működő klíma-, hűtő- fűtőrendszerek
- nem megfelelő a tűz- füst- és vízérzékelő/riasztó rendszer
- rossz szigetelés (salétromos fal, beázó födém, falak)
- tűzveszélyes épületszerkezeti anyagok
- statikai problémák
- nem védett IT- és szoftver-rendszer
- födémterhelési adatok ismerete, azok elérhetősége
- a valós helyzetnek megfelelő épület- és szerkezeti-tervrajzok elérhetősége
- technikai/műszaki személyzet rendelkezésre állása
- hatóságok (tűzoltóság, mentők, katasztrófavédelem) épületismerete

VANDALIZMUS

Definíció: A kulturális intézményeknek a vandalizmus többféle típusával kell számolniuk; ezek közül az első jelenti a legkomolyabb fenyegetést. Ezek a:

- politikai, vallási vagy etnikai indíttatású,
- dühből vagy zavarodottságból, esetleg,

- viccből, fogadásból, vagy
- gyógyszer vagy tudatmódosító szer hatása alatt, illetve
- tudatlanságból elkövetett vandalizmus.

Lehetséges kockázatok

- a gyűjteménnyel kapcsolatos vallási és politikai témájú kérdések
- provokációként értelmezett modern művészeti alkotások
- különböző szervezetek aktivistáinak figyelemfelhívó akciói
- egy volt munkatárs bosszúja
- a hanyagság látványa, (a gyűjtemények és az épület nem megfelelő karbantartottsága rongáláshoz vezethet, mert egyesek ezeket a jeleket a vandalizmusra való felhívásként értelmezhetik)
- látogatócsoportok – különösen fiatalok/gyerekek
- a látogatók hozzányúlnak a szabadon kiállított tárgyakhoz, amellyel visszafordíthatatlan károsodást okoznak
- rosszul elhelyezett – rossz helyre kiállított - műtárgy, dokumentum

Megelőzés

- tisztában kell lenni azzal, hogy mely tárgyak provokálhatnak ki vandalizmust
- vallási és politikai témájú kiállítások esetében nagyobb műtárgy biztonság tervezése
- legyen egyértelmű, hogy mik a kiállítás látogatás szabályai — a jegy megvásárlásával a látogató beleegyezik, hogy betartja az intézmény szabályait
- az egyéni- illetve csoportos látogatók viselkedésének megfigyelése – a gyanús viselkedés kiszűrésére
- a közösség/látogatók oktatása - miért nem szabad megérinteniük a műtárgyakat
- legyen fizikai vagy vizuális akadály a műtárgy és a látogatók között (kötél, üveg stb.)
- a műtárgyak állapotának rendszeres ellenőrzése
- a műtárgyak és az épületek környezetének tisztán tartása
- az intézmény környékének megfelelő éjjeli kivilágításának biztosítása
- a tanárok megfelelő tájékoztatása, hogy ők is felelősek a diákjaik viselkedéséért
- a csoportokat két személy kísérje (egy elől-egy hátul) végig, ha szükséges
- a biztonsági személyzet megfelelő képzése, hogy észrevegyék a gyanús viselkedést
- a biztonsági személyzet megfelelő képzése, hogy vandalizmus esetén megfelelően lépjenek fel az elkövetővel szemben és óvják a műtárgyakat, dokumentumokat
- javasolt a zárt, kamerás megfigyelőrendszer kiépítse és gondoskodni kell a folyamatos megfigyelésről
- a lehetőségekhez mérten a műtárgyakra vagy a kiállítási vitrinekbe riasztó helyezése
- az intézmény felelős beosztásban dolgozó munkatársainak (gyűjteményvezetők, kurátorok, restaurátorok), külsős restaurátorok elérhetősége könnyen és gyorsan hozzáférhető helyen legyen
- az előforduló incidenseket dokumentálni, elemezni kell

Vandalizmus megtörténte után

- ha szükséges, meg kell védeni a műtárgyat a további rongálástól, károsodástól
- értesíteni kell a biztonsági őrség vezetőjét az előírásoknak megfelelően
- értesíteni kell a gyűjteményvezetőket vagy a restaurátorokat, akiknek el kell dönteniük, mi történjen a műtárggyal
- ha valamit rálocsolnak a műtárgyra, meg kell tartani a flakont – ha lehetséges -, hogy könnyen beazonosítható legyen a folyadék
- távol kell tartani a látogatókat

- ha lehetséges, ki kell üríteni a termet
- a megrongált műtárgyat, dokumentumot nem lehet felügyelet nélkül hagyni
- ha a támadó vegyszert használt, a saját érdekében mindenki tegye meg a megfelelő óvintézkedéseket, mert a vegyszer mérgező is lehet
- nem szabad hozzáérni a műtárgyhoz, mert az további károsodást okozhat
- ne távolítsa el azokat a nyomokat, amelyek a rendőrség számára hasznosak lehetnek
- ha az elkövető még az épületben tartózkodik, maradjon nyugodt, ne fokozza a feszültséget, kerülje el az összetűzést
- mindenféle kockázatot kerülni kell, az emberek és a műtárgyak, dokumentumok biztonsága sokkal fontosabb, mint az elkövető elfogása
- ha az elkövetőt el tudták fogni, két embert állítson mellé
- hívja a rendőrséget, és tájékoztassa őket a támadásról
- készítsen képeket a megrongált műtárgyról és a helyszínről
- részletesen dokumentálja az esetet, és használja fel a következő kockázatelemzésnél
- ha a sajtót is bevonják, csak az eljárási rendben megnevezett személyek, pl. az intézményvezető, vagy a kommunikációs osztály vezetője nyilatkozzon

LOPÁS

Definíció: Más tulajdonának jogtalan eltulajdonítása.

Lehetséges kockázatok

- intézményi épületek rossz állapota
- nehezen ellenőrizhető rendezetlen fizikai környezet (fák, egyéb épületek)
- a kiállításon bemutatott és a raktárban őrzött műtárgyak biztonságtechnikai szempontból nem megfelelő elhelyezése (szabadon kiállított, könnyen hozzáférhető tárgyak, könnyen megközelíthető raktárterek)
- nem megfelelő intézményi biztonsági rendszer (nincs elektromos riasztórendszer, nincs zárt kamera rendszer, nincs beléptető rendszer)
- az intézmény gyűjteményekkel foglalkozó szervezeti, biztonsági intézkedéseinek gyenge minősége
- káresemény bekövetkezése után a szükségesnél hosszabb reagálási idő
- nem megfelelően képzett biztonsági személyzet
- alulfizetett intézményi alkalmazottak
- nem megfelelő gyűjteményi dokumentáció, nyilvántartás
- nem megfelelő kommunikáció az intézményen belül és a külső hatóságokkal
- az intézményben őrzött kulturális javak, különösen a műalkotások, dokumentumok magas kereskedelmi forgalmi értéke
- aktív illegális műkereskedelem
- nyitott határok /határellenőrzés hiánya
- a különböző országok eltérő jogi szabályozása és a nemzetközi megállapodások elfogadásának hiánya
- vallási szempontok

Megelőzés

- a gyanúsan viselkedő látogatók megfigyelése (pl. ha valaki az ablakokat, ajtókat, riasztóberendezéseket fényképezi)
- a riasztó- és adatvédelmi rendszerek ellenőrzése napi rendszerességgel, valamint átfogó ellenőrzések és felülvizsgálatok végzése az előírásoknak megfelelően meghatározott

időszakokban
- az intézményen belül a szállítóeszközök, közlekedési útvonalak ellenőrzése
- csak erkölcsi bizonyítvánnyal rendelkező személyek alkalmazása
- a szerződéses partnerek és munkatársaik intézményen belüli mozgása csak kísérettel történjen, viselkedésük folyamatosan ellenőrzése mellett
- az alkalmazottak kiképzése a vészhelyzet kezelésére — mit kell tenni, ha valaki lopást észlel
- a kiállított és elsősorban a szabadon kiállított műtárgyak rögzítése egyedi, vagy közös rögzítő eszközökkel
- biztonságtechnikai szempontból megfelelő kialakítással rendelkező kiállítási vitrinek használata
- az épület külső határoló területeinek rendszeres ellenőrzése
- biztonságos beléptető rendszer kialakítása az alkalmazottak számára, a raktárakhoz, kiemelt biztonsági fokozattal rendelkező területekhez, ill. a kiállítási vitrinekhez való hozzáférés jogosultságának szabályozása

Lopás megtörténte után
- az érintett terület lezárása
- a látogatók és alkalmazottak mozgásának megfigyelése és rögzítése, ha rendelkezik zárt láncú megfigyelő rendszerrel
- a káresemény azonnali bejelentése az illetékes hatóságoknak, az intézmény vezetőségének, valamint a vezetés folyamatos tájékoztatása a helyzet alakulásáról, az aktuális lépésekről
- a rablással /lopással összefüggő dokumentáció (videó felvétel, központiegység memória kártyája) megőrzése, valamint az azonosításhoz szükséges adatok (a tárgyak fényképe, leltári száma) átadása az illetékes hatóságoknak
- kapcsolattartás a hatóságokkal, a nyomozás fejleményeinek követése
- kapcsolat felvétel a biztosítóval, ha a műtárgy biztosítva volt
- együttműködés lopott tárgyak nyilvántartásával, keresésével, műkereskedelemmel foglalkozó magán vállalkozásokkal
- társintézmények, múzeumi szervezetek tájékoztatása és a vészhelyzeti eseménnyel kapcsolatos dokumentáció átadása

TŰZ

Definíció: A tűz az öngyulladáshoz szükséges hő, az éghető anyagok és az oxigén kémiai reakciója.

Lehetséges kockázatok
- gyúlékony épületszerkezeti anyagok jelenléte
- tűzszakaszolás, tűzgátló ajtók hiánya
- elavult vészvilágítási-, figyelmeztető-, érzékelő-, tűzjelző rendszerek vagy azok hiánya
- egyértelmű biztonsági jelek hiánya
- a menekülési útvonalak nem megfelelő szélessége, mennyisége, blokkolt menekülési útvonalak
- oltó készülékek nem megfelelősége, tűzoltótömlő-, vízhiány
- veszélyes tevékenységek folytatása az intézmény közelében, valamint a tevékenységek nyomon követesének hiánya
- biztonsági előírások figyelmen kívül hagyása,
- karbantartási munkák miatt a biztonsági rendszer lekapcsolása, vagy a biztonsági jelzések kihelyezésének elmulasztása karbantartási munkák alatt
- veszélyes tevékenységek elkülönítésének hiánya, (pl. hegesztés), megfelelő biztonsági intézkedések nélkül nyílt tűz, elektromos berendezések, és eszközök használatával történő munkavégzés

- világítótestek, csatlakozó-kábelek, elektromos fűtőkészülékek, berendezések, eszközök meghibásodása
- tűzmegelőzési terv és annak ellenőrzéséért felelős személyzet hiánya, a tűzbiztonsági személyzet és a kiürítésért felelős személyzet képzésének hiánya
- nagy mennyiségű gyúlékony, robbanás veszélyes anyag ellenőrizetlen felhalmozása, tárolása, használata
- veszélyes hulladék anyagok ellenőrizetlen felhalmozása
- rendezetlen, zsúfolt raktárak
- zsúfoltság — sok ember egy helyen

Megelőzés

- előírásoknak megfelelő aktuális tűzvédelmi szabályzat
- hordozható tűzoltókészülékek elhelyezése, vagy központi oltórendszer kiépítése
- az alkalmazottak és a gyűjtemények evakuálásának elrendelésére jogosult felelősök kijelölése, elérhetőségük folyamatos biztosítása, és nyilvánossá tétele, evakuációs terv készítése
- az intézményen belül és közelében végzett tűzveszélyes tevékenységek ellenőrzése
- tűzoltósághoz bekötött közvetlen riasztás lehetősége
- tűzoltók épületbe jutásának biztosítása / munkaidőn kívül / 0-24 órában
- annak biztosítása, hogy a segítségnyújtó járművek minél többféle irányból tudják megközelíteni akadálytalanul az intézmény épületét/ épületeit
- megfelelő hely biztosítása a tűzoltóautók parkolásához
- megközelítési útvonalak szűk keresztmetszetének ismerete
- az evakuált műtárgyak ideiglenes elhelyezésének megoldása a szállító járművek megérkezéséig
- az evakuált tárgyak csomagolásához elegendő csomagolóanyag, szállításukhoz elegendő gépjármű biztosítása, az ideiglenes tárolás megoldásához arra alkalmas (megfelelő védelemmel ellátott) raktárak megléte, vagy megállapodás más intézményekkel, magán vállalkozásokkal az ideiglenes tárolás megoldására, csomagolóanyag és szállító gépjárművek biztosítására
- tájékozódást segítő jelzések és a menekülési útvonalakat jelző térképek kihelyezése
- a menekülési útvonalak akadálymentességének, megfelelő kivilágítottságának ellenőrzése
- a törvényi előírásoknak megfelelően kialakított (megfelelő méret, tűz esetén automatikusan nyíló) vészkijáratok, állapotuk rendszeres ellenőrzése
- eseti munkálatok miatt, a mentési útvonalak módosítása, figyelmeztető jelzések áthelyezése
- az evakuációs jelzések frissítése
- riasztó-rendszer, hangosbeszélő rendszer kiépítése és annak ellenőrzése, hogy mindenhol jól hallható-e
- a tűzérzékelő jelző rendszer egyértelműen meghatározza, hogy melyek a veszélyeztetett helyiségek
- a tájékozódást segítő térképeken a tűzcsapok és hordozható tűzoltó készülékek, vészkijáratok elhelyezkedésének jelölése
- tűzi víz vételi lehetőség biztosítása, tűzi vízzel működő tűzoltótömlő telepítése
- rendszeres tűzvédelmi oktatás és gyakorlat

Tűzeset megtörténte után

- az érintett műtárgyak mentési/megőrzési munkafolyamatainak megtervezése a restaurátorokkal közösen
- a tűz és az oltás következtében keletkezett szennyezőanyagok (korom, hab, víz stb.) átterjedésének megakadályozása más helyiségekbe például fóliafüggönyök, tisztítószőnyegek használatával
- javasolt FFP2-FFP3 maszk használata a helyiségekben
- közvetlenül a tűz eloltása után a tűz keletkezési körülményeinek dokumentálása, illetve a

gyűjteményi anyagban és a raktári bútorzatban keletkezett károk felmérése
- az érintett terek műszaki átvizsgálása és szakszerű helyreállítása.

VÍZKÁR

Definíció: természetes vagy mesterséges forrásból származó víz hatására bekövetkezett károsodás. Magyarországon a legjelentősebb természeti eredetű kockázatot az ár- és belvíz-veszélyeztetettség jelenti.

Lehetséges kockázatok

Egy intézményt fenyegető vízkár a következő forrásokból származhat:

- felszíni vizek pl. folyók áradása, villámárvizek, gátszakadás, súlyos esőzések, olvadó hó
- talajvíz
- a vízvezeték, vagy a fűtési-hűtési rendszer meghibásodása
- vízelvezető rendszer nem megfelelő működése vagy méretezése
- feltörő szennyvíz a szennyvízcsatornából
- tűzoltáshoz használt víz

Megelőzés

- a települési vízkár-elhárítási tervek az épület elhelyezkedésére vonatkozó részeinek ismerete
- óvintézkedések felszíni, természetes eredetű vizek ellen (gátak és árvízvédelmi rendszerek, mobilgát-rendszerek)
- az épület víz- és csatornarendszerének megfelelő karbantartása
- az időjáráselőrejelzés figyelemmel kísérése, kockázat esetén a talajvíz szintjének figyelése, felkészülés a védekezésre (szivattyúk telepítése stb.)
- terv arra vonatkozólag, hogy a gyűjtemény egy részét magasabb emeletekre vigyék fel
- védekezésnél használható anyagok biztosítása (zsákok, homok, stb.)
- szárítók, szárító rendszerek, fagyasztva szárító berendezés beszerzése, bérlése, (együttműködési megállapodás lehetőségének keresése hűtőházakkal)
- fertőtlenítőszerek és eszközök, valamint a konzerváláshoz szükséges anyagok biztosítása
- amennyiben indokolt vízérzékelők felszerelése az épület pincéjében
- a szivattyúk és egyéb vészhelyzeti felszerelések áramellátásának biztosítása külön áramforrásról
- a szennyezett tárgyak és egyéb szemét tárolásának megoldása

Vízkár megtörténte után

- az érintett terek szakszerű szárítása és műszaki átvizsgálása
- az érintett műtárgyak mentési/megőrzési munkafolyamatainak megtervezése
- a hőmérséklet és páratartalom szigorú ellenőrzése a penész kialakulásának megelőzése érdekében

VEGYSZERSZENNYEZÉS

Definíció:

Kémiai anyagok szivárgása, kiömlése, többféle vegyszer egymással reakcióba lépése.

Múzeumi környezetben nemcsak a restaurátorműhelyekben használatos vegyszerekre kell kiemelt

figyelmet fordítani, hanem a veszélyes hulladéktárolókban tárolt elhasznált vegyszerekre, valamint a gyűjtemény részét képező kiállításban, raktárakban található vegyi anyagokra is.

Lehetséges kockázatok

- robbanásveszély
- tűzveszély
- maró, mérgező, irritáló anyag kijutása
- a környezet súlyos veszélyeztetése.

Megelőzés

- vegyszerek rendeltetésszerű használata az intézményben
- a vegyszerek tárolása megfelelő, jól záródó edényekben
- az előírásoknak megfelelő vegyszer raktár/vegyszerszekrény/veszélyeshulladék tároló megléte és ezek pontos helyének rögzítése térképen
- minden vegyszer szerepeltetése a vegyszer leltárban
- a használatban levő vegyszerek biztonsági adatlapjainak ismerete és azok elérhető helyen történő tárolása
- minden veszélyes anyag felcímkézése, ill. tárolóhelyén biztonsági jelzések kihelyezése
- minden veszélyes anyag vegyszerszekrényben történő elhelyezése
- a vegyszerszekrény, munkaállomások rendelkeznek elszívással, légszűréssel
- megfelelő szellőzés biztosítása a vegyszerraktárban és a munkahelyeken
- a vegyszerhasználat a műhelyek területére korlátozódik, vagy máshol is történik
- csak a szakképzett személyzet dolgozik a vegyszerekkel
- minden vegyszerrel dolgozó munkatárs rendszeres munkavédelmi oktatása
- csak minimálisan szükséges mennyiségű vegyszer található a vegyszerszekrényekben/vegyszerraktárakban és/vagy a munkahelyeken
- keletkezett veszélyes anyagok rendszeres elszállíttatása
- intézményi vészhelyzeti terv készítése vegyszerkiömlés esetére
- megfelelő anyag/felszerelés és védőfelszerelés biztosítása a kiömlött vegyi anyag összegyűjtésére és feltakarítására minden olyan tárolóhelyen és/vagy munkahelyen, ahol vegyi anyagokat tárolnak és/vagy használnak
- a kiömlött vegyszerek körbezárására/elszigetelésére/összegyűjtésére és feltakarítására használtható anyagok szavatosságának rendszeres ellenőrzése
- vészhelyzeti hívólista készítése vegyszer kiömlés esetére
- vészhelyzeti csapat összeállítása, megfelelő felszerelése, hogy vegyszerkiömlés esetén biztonságosan intézkedhessenek
- elsősegély-felszerelés vészhelyzet esetére: elsősegélycsomag, elsősegély nyújtó hely, vészhelyzeti testeláraszto zuhany, szemöblítő stb.
- elsősegély nyújtásra képzett személyzet biztosítása
- riasztási és kommunikációs (hangosbeszélő) rendszer kiépítése
- vészhelyzeti energiaellátó-rendszer telepítése
- tűzveszély, árvíz vagy más természeti csapás esetén a veszélyes anyagok ártalmatlanítására vonatkozó szabályok kidolgozása

Vegyszerszennyezés után

Az elsődleges cél az egészség- és a biztonság védelme. Semmilyen lépést nem lehet tenni, ami közvetlenül vagy közvetetten veszélyeztetné ezt a célt.

- a területet kiürítése minden olyan helyzetben, amely közvetlen veszélyt jelent az emberi egészségre vagy biztonságra

- az érintett személyek ellenőrzése
- megfelelő védőfelszerelés használata
- megfelelő tűzvédelem biztosítása a gyúlékony vegyszerek kiömlése esetén
- a vegyszerkiömlés izolálása (ha biztonságosan meg tudja tenni), összegyűjtése duzzasztással, szükség esetén felitatással
- magas kockázatú vegyszerkiömlés esetén az intézményvezető és a biztonsági őrség tájékoztatása, a feltakarításért felelős szervezet értesítése pl. tűzoltók, szakosodott vállalkozás stb.
- alacsony kockázatú vegyszerkiömlés esetén a kiömlés kezelésénél legalább két képzett alkalmazott jelenléte szükséges
- múzeumi személyzet tájékoztatása a helyzetről
- a vészhelyzeti akciócsoport tanácsainak/utasításainak követése
- a kiömlés során keletkező minden maradék anyag megfelelő elhelyezése veszélyeshulladék tárolóban
- a kiömlés által érintett területek ellenőrzése a károk mértékének felmérése céljából
- a kiömlés megszüntetése után az elhárításában részt vevő minden sürgősségi alkalmazott meghallgatása (a káreset elhárítása után a történtek kiértékelése)
- a vészhelyzet megszüntetése után a készletek feltöltése, károsodott vagy használt eszközök javítása, pótlása

FÖLDRENGÉS

Definíció: A földfelszín hirtelen mozgása, amely a földkéreg belső erőinek, változásainak hatására következik be. Magyarország nem tartozik a kiemelkedően földrengésveszélyes területek közé.

Lehetséges kockázatok

- a földrengés erőssége, hatótávolsága
- az épület alatt található kőzet/talaj típusa
- az épületszerkezet nem földrengés-biztos
- sok a szabadon álló berendezési tárgy
- minimális rögzítéssel vagy rögzítés nélkül, vagy szabadon álló műtárgyak
- nem-biztonsági üvegből készült ablakok, ajtók, tetőtéri-ablakok, vitrinek, üvegszekrények vagy üvegpolcok
- gipsz stukkó vagy gipsz álmennyezetek leszakadása
- másodlagos károk, mint például tűz- vagy gázrobbanás, vízkár, földcsuszamlás

Megelőzés

- a múzeum helyének szeizmikus veszélyeztetettségének meghatározása (a helyszín jellemzői, az épületszerkezet reakciói, földrengések előfordulásával kapcsolatos történelmi és statisztikai adatok összegyűjtése)
- az épület szeizmikus mozgásnak való kitettség vizsgálata
- a műtárgyak kitettségének vizsgálata
- az intézményi munkahelyek veszélyeztetettségének vizsgálata
- földrengés esetére szóló naprakész készültségi terv készítése és rendszeres gyakorlatok szervezése, ami pontosan tartalmazza a dolgozók feladatait és felelősségeit a földrengés előtt, közben és után
- a veszélyes anyagok elkülönített jól szellőző, tűzbiztos helyen történő tárolásának rendszeresen ellenőrzése (mérgek, gyúlékony anyagok a restaurátor műhelyekben, irodahelyiségekben vagy működési területeken)

- biztonsági üvegek használata vagy az üvegfelületek biztonsági védőfóliával történő bevonása
- a vitrinek, szekrények, polcok, és egyéb tárolóhelyek/tárolóelemek megfelelő rögzítése az épület stabil/szerkezeti részeihez
- a vitrinek, illetve a kiállított tárgyak súlypontja alacsonyan legyen a nagyobb stabilitás érdekében
- a tárgyak rögzítése a súlyától, állapotától és anyagától függően
- a függesztett tárgyak, táblák vagy tájékoztató feliratok rögzítése

Földrengés után

- az épület kiürítése, az épületszerkezeti elemek, a közművezetékek ellenőrzése
- a károk felmérése
- felkészülés az utórengésekre
- visszatérni az épületbe csak a hatóságok engedélyével lehet.

TERRORIZMUS, BOMBA- VAGY RAKÉTATALÁLAT, ILLETVE HÁBORÚS ESEMÉNY

Definíció: Terrorizmus: erőszak alkalmazásával vagy az erőszakkal való fenyegetéssel félelem és zavarkeltés véletlenszerűen kiválasztott civilekkel vagy intézményekkel szemben, amelyet szervezett csoportok vagy egyének hajtanak végre a különböző célok elérése érdekében.
Háború: Fegyveres, vagy más erőszakos eszközökkel vívott küzdelem.

Lehetséges kockázatok

- nemzeti, etnikai vagy vallási konfliktus
- politikai kísérlet a hatalomátvételre
- anarchista akció
- egy rövidesen bekövetkező esemény által jelentett fenyegetés
- fegyveres támadás
- bomba, biológiai/vegyi fenyegetés
- öngyilkosmerénylet
- túszejtő akció
- emberrablás
- szabotázs.

Megelőzés

Minden esetben az ország védelmi/biztonsági szervei felelősek, melyekkel együtt kell működnie a kulturális intézmények biztonsági szolgálatának a jogszabályoknak megfelelően.

- kritikus területek védelme: az intézmény biztonsági tervében figyelembe kell venni azokat a területeket, amelyek potenciálisan veszélyeztetettek egy terrortámadás esetén
- a biztonsági személyzet felkészítése fenyegetések észlelésére az intézményben (gyanús csomagküldemények, fegyverek, járművek, személyek vagy olyan anyagok, amelyekről gyanítható, hogy biológiai/kémiai fenyegetést jelentenek)
- az épület passzív és aktív védelmének biztosítása.

Vészhelyzet alatt és után

- a fenyegetés beazonosítása, típusától függően elszigetelése és a hatóságok értesítése
- a terület, vagy gyanús személyek/járművek/tárgyak/anyagok biztonsági személyzet általi vizsgálata
- gyanús tárgy, jármű esetén a terület kiürítése, a tárgy és a helyszín érintetlenül hagyása
- háborús helyzet esetén a személyzet és a tárgyak felkészítése a várható nehézségekre.